

Pandemi Hastanelerinde Çalışan Hemşirelerin Psikolojik Sağlık Düzeyi ve Etkileyen Faktörler

Psychological Resilience Level of Nurses Working in Pandemic Hospitals and Influencing Factors

Zeynep KARABACAK¹, Kerime Derya BEYDAĞ²

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, pandemi hastanelerinde çalışan hemşirelerin psikolojik sağlık düzeyi ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı nitelikteki çalışmanın örneklemini, Mayıs-Ağustos 2020 tarihleri arasında pandemi hastanesinde aktif olarak hasta bakımına katılan 275 hemşire oluşturmuştur. Veriler, tanımlayıcı anket formu ve Connor-Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği (PSÖ) ile elde edilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılan hemşirelerin PSÖ puan ortalaması $63,23 \pm 5,86$ olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan hemşirelerin "psikolojik sağlık", "azim ve kişisel yeterlilik", "olumsuzluğa dayanıklılık", "ruhsal eğilim" düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelerin Covid-19 tanısı alan hastanın bakımı ile ilgili eğitim alma durumu, hastalarla temas halinde iken kendini koruduğunu düşünme durumu ve yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünme durumu ile psikolojik sağlık düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Sonuç: Hemşirelerde psikolojik sağlık düzeyini artıracak danışmanlık programlarına, risk faktörlerinin etkisini azaltacak eğitimlere ve hemşirelerin zorluklarla mücadele etmesini kolaylaştırıcı tedbirlere önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Mesleki özellikler, Psikolojik sağlık.

GİRİŞ

Pandemi, dünyada eşzamanlı olarak çok yaygın bir şekilde çok fazla sayıda insanı tehdit eden bulaşıcı hastalıklara verilen isimdir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımlamasına göre,

1-Uzman Hemşire, Şişli Memorial Hastanesi, İstanbul

E-posta: zeynepkarabacak76@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2368-0358

2-Doç.Dr. İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Hemşirelik Bölümü E-posta: kderyabeydag@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7251-4882

*Bu çalışma, İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı tarafından 2020 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Gönderim Tarihi: 31.01.2021 - Kabul Tarihi: 07.07.2022

ABSTRACT

Aim: This study was conducted to examine the psychological resilience level of nurses working in pandemic hospitals and the influencing factors.

Method: The sample of the descriptive, cross-sectional and relationship-seeking study consisted of 275 nurses who agreed to participate and actively participated in patient care at the pandemic hospital at May-August 2020 periods. Research data were obtained using a descriptive data collection form and the Connor-Davidson Psychological Resilience Scale (PSS).

Findings: The PSQ mean score of the nurses participating in the study was 63.23 ± 5.86 . It was found that the "psychological resilience", "perseverance and personal competence", "resistance to negativity" and "mental disposition" level of the nurses participating in the study were at a moderate level. It has been determined that there is a significant difference between nurses' "psychological resilience" level and state of education about the care of patients diagnosed with Covid-19, state of thinking that they are protecting themselves while in contact with patients, state of thinking that their managers supporting during the pandemic process.

Conclusion: Attention should be given to counseling programs that will increase the psychological resilience of nurses and to trainings that will reduce the effect of risk factors, establish healthy communication channels between managers and nurses and measures to facilitate nurses' coping with difficulties.

Keywords: Psychological resilience, Covid-19, Professional features.

bir hastalığın pandemi olabilmesi için insanlara kolayca geçebilmesi ve insandan insana kolay ve sürekli bir şekilde bulaşması gerekmektedir. Ulaşımın kolaylaşması, küreselleşmenin artması nedeniyle dünyanın herhangi bir yerindeki bir salgın artık bütün ülkeler için tehdit oluşturmaktadır. İlk kez Aralık ayında görülen ve "2019-nCoV" olarak adlandırılan virüs, Koronavirüs ya da Corona Virüsü adıyla bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 11 Şubat'ta koronavirüs kaynaklı hastalığa Covid-19 adını vererek ve daha sonra küresel salgın anlamına gelen "pandemi" olarak ilan etmiştir.

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve Covid-19 adı verilen hastalığa yol açan koronavirüs salgını dünyada yayılmaya devam etmektedir. Hastalığın daha ne kadar süreceğinin bilinmiyor olması hem hastalıkla mücadele eden halk için, hem de sahada aktif olarak çalışan sağlık çalışanları için kaygı yaratmaktadır (1,2).

Ülkemizi de ciddi boyutlara ulaşan Covid-19 pandemisi tüm bireyleri olduğu gibi, bu süreçte daha yorucu ve zor şartlarda çalışmak durumunda kalan hemşireleri de olumsuz şekilde etkilemiştir. Pandemi döneminde hemşirelerin çalışma şartları zorlaşmış, evlerinden ve ailelerinden uzak kalmışlar, pek çoğu virüsle enfekte olarak hastalıkla mücadele etmek durumunda kalmış ve pek çoğu da virüse yakalanan arkadaşlarının yaşadıkları zorlu sürece tanık olmuştur. Tüm yaşananlar, hemşirelerin psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilemiş ve ruhsal travma yaşama risklerini arttırmıştır. Hemşirelerin pandemi sürecinde yaşana zorluklarla etkili bir biçimde mücadele edebilmeleri ve bu sorunlar karşısında kendi ruh sağlıklarını koruyabilmeleri için öncelikle kendilerinin sağlam bir psikolojiye sahip olmaları gerekmektedir.

“Psikolojik sağlık / dayanıklılık” bir travma, bir tehdit, bir trajedi veya ailesel ve ilişkisel sıkıntılar, ciddi sağlık problemleri, işyeri ve parasal sorunlar gibi önemli stres kaynaklarına karşı, kişinin uyum sağlama süreci, kendisini toparlama gücü veya değişimin/felâketlerin başarılı biçimde üstesinden gelme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (3,4). Psikolojik sağlık kavramı, yüksek risk gruplarındaki insanların, stresli olaylarla başa çıkabilmelerini ve uyum göstermelerini ve travmatik deneyimler karşısında çabuk toparlanmalarını da kapsamaktadır (5,6). İş yaşamında birçok risk faktörüyle karşılaşan, her koşulda zor durumda ve gereksinimi olan hastalara profesyonel bakım hizmeti sunmak, hastayı rahatlatmak zorunda olan hemşireler için de psikolojik sağlık önemlidir.

Hemşireler iş yaşamının stresli olması, zor durumda olan hastalara bakım verme sürecinde yaşananlar ve sağlık sisteminde var olan aksaklıklar gibi nedenlerle pek çok

sorun yaşamaktadır. Ancak yapılan çalışmalar incelendiğinde, hemşireler beklenmedik stresli bir durumla karşılaştıklarında sahip oldukları koruyucu faktörlerin (kişisel, sosyal, mesleki) psikolojik sağlıklarını geliştirdiği, psikolojik sağlığın da hemşirelerde öz güven, otonomi, baş etme ve duruma uyum sağlayabilme, motivasyonel bir yaşam gücü oluşturabilme gibi becerilerin gelişmesini olumlu anlamda etkilediği, travmatik büyümenin oluşmasını da sağladığı belirtilmektedir. Bununla birlikte kişisel ve organizasyonel çıktılarının olumlu etkilendiği, hemşirelerde mesleki profesyonel becerilerin geliştiği, iş ve yaşam doyumunun arttığı, işten ayrılma veya işten ayrılmaya niyet etme durumunun, tükenmişlik duygusunun ve depresyon gibi ruhsal sorunların azaldığı saptanmıştır (7-9).

Psikolojik sağlığı / psikolojik dayanıklılığı yüksek olan hemşirelerin mesleğe, geleceğe ve yaşama dair olumlu tutumları, iş ve yaşama dair çıktıları olumlu anlamda etkilemektedir. Bu durum yaşanan bireysel, mesleki ve sağlık sisteminden kaynaklanan birçok soruna rağmen hemşirelerin bireylere, ailelere, topluma yönelik bakım hizmetlerini olumlu bir şekilde etkilemektedir (10,11).

Bu çalışmanın amacı, Covid-19 salgını nedeniyle oluşturulan pandemi hastanelerinde çalışan hemşirelerin psikolojik sağlıklarını ve bunları etkileyen etmenleri belirlemektir.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı tipteki araştırma, çevrimiçi anket olarak sosyal paylaşım sitesi ve sosyal paylaşım ağı üzerinden Mayıs-Ağustos 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de 1 Ocak 2020 tarihinde çalışmakta olan 198.465 hemşire oluşturmuştur. Örneklem hesaplama formülüne göre, %90 güven aralığında en az 271 kişinin örneklem için yeterli olduğu saptanmıştır. Örnekleme, pandemi döneminde aktif olarak hastanede çalışan ve Covid-19 hastanesına bakım veren 276 hemşire dahil edilmiştir.

Tablo 1. Hemşirelerin Mesleki Özelliklerine Göre Dağılımı, 2020 Türkiye

<i>Variables</i>		(n)	(%)
Meslekte Çalışma Yılı	1 yıldan az	24	8,7
	1-5 yıl	134	48,6
	6-10 yıl	58	21,0
	11 yıl ve üzeri	60	21,7
Son Bir Ayardır Vardiya Çalışma Saati	8 saat	55	19,9
	12 saat	58	21,0
	16 saat	44	15,9
	24 saat	94	34,1
	Diğer*	25	9,1
Son Bir Ayardır Çalışma Vardiyası	Sürekli gündüz	63	22,8
	Sürekli gece	14	5,1
	24 saatlik vardiya	89	32,2
	Gece/gündüz rotasyon	110	39,9
Çalışma Sonrası Dinlenme Süresi	24 saat	74	26,8
	48 saat	57	20,7
	72 saat	58	21,0
	Diğer**	87	31,5
Covid-19 Şüpheli veya Hasta Bulunan Odaya Günde Kaç Kez Giriliyor	1-5 kez	131	47,5
	6-10 kez	62	22,5
	11-15 kez	33	12,0
	16 kez üzeri	50	18,1
Çalışma Saati Süresince Bakım Verilen Hasta Sayısı	1-9 Hasta	181	65,6
	10-20 Hasta	71	25,7
	21 hasta ve üzeri	24	8,7
Toplam		276	100,0

*Diğer** (30 Saat, 32 Saat, Karışık)

*Diğer*** (16 Saat, 18 saat, 34 saat, Değişiklik Gösteriyor)

Tablo 2. Hemşirelerin Pandemi Sürecine İlişkin Özelliklerine Göre Dağılımı, 2020 Türkiye

<i>Değişkenler</i>		(n)	(%)
Covid-19 Şüpheli/(+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim alma durumu	Evet	168	60,9
	Hayır	108	39,1
Çalıştığı kliniklerde eldiven/maske/koruyucu ekipman vb. konusunda malzeme eksikliği yaşama durumu	Çoğunlukla	49	17,8
	Nadiren	149	54,0
	Hiç	78	28,3
Yakın çevresindeki kişilerden/ aileden/ akrabalarından Covid-19 (+) tanısı alan birey/bireyler olma durumu	Var	116	42,0
	Yok	160	58,0
Hastalarla temas halinde iken kendini koruduğunuzu düşünme durumu	Evet	136	49,3
	Hayır	28	10,1
	Emin değilim	112	40,6
Pandemi sürecinde umutsuzluğa kapılma durumu	Sık sık	81	29,3
	Bazen	178	64,5
	Hiç	17	6,2
Yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünme durumu	Evet	83	30,1
	Hayır	101	36,6
	Emin değilim	92	33,3
Toplam		276	100,0

Tablo 3. Psikolojik Sağlık Ölçeğine (PSÖ) İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler, 2020 Türkiye

Alt Boyut ve Toplam Ölçek	Min	Maks	Ort	SS
Azım ve Kişisel Yeterlilik	1,00	60,00	37,6812	10,80773
Olumsuzluğa Dayanıklılık	3,00	24,00	17,6558	4,04444
Ruhsal Eğilim	2,00	12,00	7,9022	2,37744
PSÖ Toplam Puan	10,00	96,00	63,2391	5,86594

Tablo 4. Hemşirelerin Pandemi Sürecine İlişkin Özelliklerine Göre PSÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması, 2020 Türkiye

Değişkenler		Azım ve Kişisel Olumsuzluğa				Ruhsal Eğilim		PSÖ Toplam	
		Yeterlilik		Dayanıklılık		Ort	Ss	Ort	Ss
		Ort	Ss	Ort	Ss				
Covid-19 şüpheli/ (+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim alma durumu	Evet	39,47	10,32	18,20	3,86	8,15	2,42	65,83	15,21
	Hayır	34,90	11,01	16,81	4,19	7,51	2,27	59,21	15,85
	Test*	3,50		2,84		2,22		3,47	
	p	0,00		0,01		0,03		0,00	
Salgın sürecinde ruhsal durumunuzun olumsuz yönde etkilendiğini düşünme durumu	Evet	36,79	11,06	17,60	4,10	7,86	2,40	62,25	16,05
	Hayır	43,41	8,92	18,14	4,19	8,82	2,44	70,36	14,23
	Emin değil	38,86	9,73	17,65	3,82	7,67	2,18	64,18	14,59
	Test*	4,18		0,17		1,91		2,77	
p	0,02		0,84		0,15		0,06		
Hastalarla temas halinde iken kendini koruduğunu düşünme durumu	Evet	39,47	10,61	18,27	3,86	8,08	2,27	65,82	15,33
	Hayır	35,39	14,40	17,14	4,75	7,57	2,73	60,11	20,25
	Emin değil	36,08	9,71	17,04	4,00	7,77	2,42	60,88	14,65
	Test*	3,80		3,17		0,83		3,70	
p	0,02		0,04		0,44		0,03		
Yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünme durumu	Evet	40,40	10,69	18,48	3,92	8,35	2,40	67,23	15,45
	Hayır	35,50	10,49	17,05	3,89	7,36	2,34	59,91	15,35
	Emin değil	37,62	10,83	17,58	4,23	8,10	2,31	63,29	15,84
	Test*	4,80		2,93		4,56		5,05	
p	0,01		0,06		0,01		0,01		

*t: t-testi, ANOVA

Araştırma verileri, tanımlayıcı soru formu ve Connor ve Davidson Psikolojik Sağlık Ölçeği (CD-RISC) ile elde edilmiştir.

Psikolojik Sağlık Ölçeği, Connor ve Davidson (2003) tarafından geliştirilmiş, Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Kararımak (2006) tarafından yapılmıştır. Toplam 25 sorudan oluşan ölçeğin “azım ve kişisel yeterlilik” (15 madde), “olumsuzluğa dayanıklılık” (6 madde) ve “ruhsallığa eğilim” (3 madde) olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. 5’li likert tipteki ölçek ‘hiç doğru değil’ (0) ve ‘her zaman doğru’ (4) arasında değişen şekilde

puanlanmaktadır. Ölçeğin ters maddesi yoktur ve ölçekten en düşük 0 ve en yüksek 100 puan alınmakta; alınan yüksek puanlar daha fazla psikolojik sağlamlığa sahip olduğunu göstermektedir (3).

Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standart sapma, en düşük, en yüksek, frekans ve oran değerleri kullanılmıştır. Değişkenlerin dağılımı Kolmogorov Simirnov test ile ölçülmüş, nicel verilerin analizinde t testi ve Anova testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Veri toplama işlemi öncesinde Okan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 29.04.2020 tarih ve 121/24 sayılı toplantı ile onay alınmıştır. Etik kurul onayı sonrasında Sağlık Bakanlığı'ndan Bilimsel Araştırma izni alınmıştır. Araştırmaya dahil olan hemşirelerden veri toplama işlemi öncesinde bilgilendirilmiş gönüllü olur onam formunu onaylamaları istenmiş, araştırma sonuçlarının kimlik bilgileri verilmeden bilimsel amaçla yayınlanabileceği bilgisi verilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan hemşirelerin %48,6'sının meslekteki çalışma süresi 1-5 yıl, %34,1'inin son bir aydır vardiya çalışma saati 24 saat, %26,8'inin çalışma sonrası dinlenme süresi 24 saat olarak tespit edilmiştir. Hemşirelerin %47,5'i Covid-19 şüpheli veya hasta bulunan odaya günde 1-5 kez girdiği, %65,6'sının çalışma saati süresince 1-9 hastaya bakım verdiği ifade edilmiştir (Tablo 1).

Araştırmaya katılan hemşirelerin %39,1'i Covid-19 Şüpheli/(+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim almadığını, %54'ü çalıştığı kliniklerde koruyucu ekipman konusunda nadiren malzeme eksikliği yaşadığını belirtmiştir. Hemşirelerin %58'i yakın çevresinde Covid-19 tanısı alan bireyler olduğunu, %74,3'ü salgın sürecinde ruhsal durumunun olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir. Hemşirelerin %49,3'ü hastalarla temas halinde iken kendini virüse karşı koruduğunu, %64,5'i pandemi sürecinde bazen umutsuzluğa kapıldığını, %36,6'sı yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu ifade etmiştir (Tablo 2).

Hemşirelerin psikolojik sağlık ölçeği puan ortalaması 63,24±5,86 olarak tespit edilmiş olup ölçekten alınabilecek en düşük (10) ve en yüksek (96) puanlar dikkate alındığında araştırmaya katılan hemşirelerin psikolojik sağlık düzeyinin ve benzer şekilde azim ve kişisel yeterlilik, olumsuzluğa dayanıklılık, ruhsal eğilim düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir (Tablo 3).

Hemşirelerin Covid-19 şüpheli/ (+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim alma durumu, hastalarla temas halinde iken kendini koruduğunu düşünme

durumu ve yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünme durumu ile PSÖ puan ortalaması arasında anlamlı ilişki olduğu; salgın sürecinde ruhsal durumunun olumsuz yönde etkilendiğini düşünme durumu ile azim ve kişisel yeterlik düzeyi arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$) (Tablo 4).

Tartışma

Hemşirelerin ölçek puan ortalaması 63,24±5,86 olarak bulunmuş ve hemşirelerin hemşirelerin psikolojik sağlamlıklarının orta düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Literatür incelendiğinde salgın dönemleri öncesinde hemşirelerin psikolojik sağlık düzeyinin orta düzeyde olduğu; salgın döneminde de bu durumun değişmediği görülmektedir. Hökkaş (2019), Üzar Özçetin ve ark. (2019), Büyükbayram ve ark. (2016), Yiğitbaş ve ark. (2018), Karakış (2019), Kara (2019), Guo ve ark. (2017) hemşireler ile salgın öncesi gerçekleştirdikleri çalışmalarında psikolojik sağlamlığı orta düzeyde tespit etmişlerdir (8, 14-19). Salgın döneminde Labrague ve Santos (2020), Li ve ark. (2020), Luceno-Moreno ve ark. (2020) çalışmalarında da benzer şekilde hemşirelerin psikolojik sağlamlığının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir (20-22).

Hemşirelerden Covid-19 şüpheli/ (+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim alan, hastalarla temas halinde iken kendini koruduğunu düşünen ve yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünen hemşirelerin psikolojik sağlık düzeyi diğer hemşirelere göre anlamlı düzeyde daha yüksek; salgın sürecinde ruhsal durumunun olumsuz yönde etkilenmediğini düşünen hemşirelerin azim ve kişisel yeterlik düzeyi salgın sürecinde ruhsal durumunun olumsuz yönde etkilendiğini düşünen hemşirelere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Yıldırım ve Solmaz (2020) Covid-19 tükenmişliği, stres ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında psikolojik dayanıklılığı yüksek olan hemşirelerde stresin azalabileceği ve stresin tükenmişlik üzerindeki olumsuz etkisinin engellenebileceği bulgularını elde etmişlerdir (13). Bahar ve ark. (2020) psikolojik

dayanıklılığın Covid-19 salgın döneminde sağlık çalışanlarının ruh sağlığı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmalarında ruhsal iyilik durumunun psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olduğu bulgularını elde etmişlerdir (23). Labrague ve Alexis (2020) Covid-19 kaygısı ile örgütsel destek, psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında algılanan sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ve örgütsel desteğin Covid-19 kaygısını azaltmada etkili olduğu, psikolojik dayanıklılığı yüksek hemşirelerin Covid-19 konusunda daha düşük düzeyde kaygıya sahip oldukları bulgularını elde etmişlerdir (20). Li ve ark. (2020) Covid-19 ile mücadele eden hemşireler ile travma sonrası stres bozukluğu ve psikolojik dayanıklılık üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada Covid-19 servislerinde çalışan hemşirelerin travma sonrası stres bozukluğu olasılığının diğer Covid-19 birimlerinde çalışanlara göre daha yüksek olduğu bulgularını elde etmişlerdir (21). Luceno Moreno ve ark. (2020) Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarının uzun süreli vardiyaları ve aile üyelerine bulaştırma endişesinin anksiyete ve depresyon için risk teşkil ettiği, duygusal tükenme ve duyarsızlaşmanın ruh sağlığı için risk faktörü olduğu buna karşın psikolojik dayanıklılık ve kişisel tatminin koruyucu faktörler olduğu bulgularını elde etmişlerdir (22). Literatürdeki sınırlı sayıdaki çalışmalar incelendiğinde hemşirelerin psikolojik sağlamlığının salgın sürecinden dolayı olarak etkilenmesi veya psikolojik sağlamlığın diğer psikolojik durumlarına etki edebildiği görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile birlikte değerlendirildiğinde hemşirelerin salgın sürecinde yeterli eğitim alarak bilgilenmelerinin önemli olduğu ve yeterli bilgi ile psikolojik sağlamlığın artırılacağı görülmektedir. Nitekim çalışma bulgularına göre temas halinde iken kendisini virüse karşı koruduğunu düşünen hemşirelerin psikolojik sağlamlık düzeyi daha yüksek tespit edilmiştir. Yöneticilerin desteğini algılayan hemşirelerin psikolojik sağlamlık düzeyinin yüksek oluşu da literatür bulguları ile paralellik göstermekte olup Covid-19 kaygısını azaltarak psikolojik sağlamlığa olumlu yönde katkı yaptığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Pandemi hastanelerinde çalışan hemşirelerin psikolojik sağlamlık düzeyinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Hemşirelerin Covid-19 şüpheli/ (+) hastanın bakımı ile ilgili eğitim almayanların, hastalarla temas halinde iken kendini virüse karşı koruduğunu düşünmeyenlerin ve yöneticilerinin pandemi sürecinde destek olduğunu düşünmeyenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri daha düşük bulunmuştur.

Çalışma sonucunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Hemşirelerde psikolojik sağlamlık düzeyini artıracak danışmanlık programlarına ve risk faktörlerinin etkisini azaltacak eğitimlere önem verilmesi,
- Covid-19 başta olmak üzere salgın dönemlerinde kaygıyı azaltacak koruyucu tedbirlere ağırlık verilmesi,
- Covid-19 hastalarına bakıma ilişkin hizmet içi eğitimler verilmesi,
- Yönetici hemşireler ile hasta bakımında aktif görev alan hemşireler arasında sağlıklı iletişim kanallarının oluşturulması, hemşirelerin zorluklarla mücadele etmesini kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Özlü A., Öztaş D. "Yeni Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ile mücadelede geçmişten ders çıkarmak". *Ankara Med J*, 2020, 20(2); 468-481.
2. Ho C SH., Chee CY, Ho RCm. "Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic". *Annals of the Academy of Medicine*, 2020, 49(1); 1-3.
3. Kararımkar Ö. "Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2006, 26(3); 129-142.
4. Gizir CA. "Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2007, 3(28); 113-128.
5. Baack S. ve Alfred D. "Nurses' preparedness and perceived competence in managing disasters". *Journal of Nursing Scholarship*, 2013, 45(3); 281-28.

6. Çam O, Büyükbayram A. "Hemşirelerde psikolojik dayanıklılık ve etkileyen faktörler", *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2017, 8(2); 118-126.
7. Oflaz F. "Felaketlerin psikolojik etkileri ve hemşirelik uygulaması". C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2008, 12; 70-76.
8. Karakış S. "Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır oluşluk durumları ve psikolojik sağlımlıkları" (Tez). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019.
9. Fung O W M, Loke A Y, Lai C K Y. "Disaster preparedness among Hong Kong nurses". *J Adv Nurs*, 2008, 62(2); 698-703.
10. Al Khalailah MA, Bond E, Alasad JA. "Jordanian nurses' perceptions of their preparedness for disaster management". *Int Emerg Nurs*, 2012, 20; 14-23.
11. Zarea K., Beiranvand S., Sheini Jaber, P., Nikbakht Nasrabadi, A. "Disaster nursing in Iran: Challenges and opportunities". *Australasian Emergency Nursing Journal*, 2014, 17(4); 190-196.
12. Kılınç T, Sis Çelik A. "Relationship between the social support and psychological resilience levels perceived by nurses during the COVID-19 pandemic: A study from Turkey". *Perspectives in Psychiatric Care*, 2020, <https://doi.org/10.1111/ppc.12648>.
13. Yıldırım M, Solmaz F. "COVID-19 burnout, COVID-19 stress and resilience: Initial psychometric properties of COVID-19 Burnout Scale". *Death Studies*, 2020, <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1818885>.
14. Hökkaş M. "Hemşirelerin psikolojik sağlımlık düzeyleri ve etkileyen faktörler" (Tez). Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019.
15. Üzar Özçetin YS, Sarioğlu G, Dursun Sİ. "Onkoloji hemşirelerinin psikolojik sağlımlık, tükenmişlik ve psikolojik iyi oluş düzeyleri", *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2019, 11; 147-164.
16. Büyükbayram A, Baysan Arabacı L, Taş G, Varol D. "Öğrenci hemşirelerin duygusal zeka ve sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki", *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2016, 1(3); 29-37.
17. Yiğitbaş Ç, Ağçay BÇ, Erdoğan Y, Taş Z, Özdemir DH, Gökçe T, Eren ÜÇ. "Hemşirelik öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık", *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 2018, 5(3); 220-225.
18. Kara Ö. "Hemşirelerin psikolojik dayanıklılık, mesleğe bağlılık ve iş yükü algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi" (Tez). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019.
19. Guo YF, Cross W, Plummer V, Lam L, Luo YH, Zhang JP. "Exploring resilience in Chinese nurses: a cross-sectional study". *Journal of Nursing Management*, 2017, 25(3); 223-230.
20. 63. Labrague LJ, Santos JAADL. "COVID-19 anxiety among front-line nurses: Predictive role of organisational support, personal resilience and social support". *J Nurs Manag*, 2020, 28; 1653-1661.
21. Li W, Zhou Y, Xu, X. "Factors associated with the psychological well-being among front-line nurses exposed to COVID-2019 in China: A predictive study". *Journal of Nursing Management*, 2020, <https://doi.org/10.1111/jonm.13146>.
22. Luceno-Moreno L, Talavera-Velasco B, Garcia-Albuerne Y, Martin-Garcia J. "Symptoms of posttraumatic stress, anxiety, depression, levels of resilience and burnout in Spanish health personnel during the COVID-19 pandemic". *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 2020, 17(15); 1-25.
23. Bahar A, Koçak HS, Samancıoğlu Bağlama S, Çuhadar D. "Can psychological resilience protect the mental health of healthcare professionals during the COVID-19 pandemic period?". *Dubai Medical Journal*, 2020, <https://doi.org/10.1159/000510264>.